

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ
БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОНАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ
ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1925 чылда үндэстанинтен

1952
июнь
27
ПЯТНИЦА
№ 124 (2554)
ӨРТӨЗ 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

Совет Эвилелинде (1 арын).
ССРЭ-де чуртталга тудуглары (1 арын).
ПАРТИЯҢИ АМЫДЫРАЛ:
А. Аржаалай. — ВКП(б) райкомунун партия эге органдарынын отчёду. О. Назим-оол. — Партия

өөредилгезиниң түннели (2 арын).
И. Бочкин. — Күш-ажылды коммунисттик ёзу-биле көөр кижизидилгениң дугайында (2—3 арыннар).
О. Дүмбүү. — Районга бижик өөредилгезиниң кангаар боттанып келгени (2 арын).

К. Матвеев. — Мунгакчы чыгышчыны ажилынын дуржулганында (3 арын).
Улус демократиязынын чурттагында (4 арын).
Кореяда болудуклар (4 арын).

Партия организацияларының эң чугула сорулгалары

Чоокта чаа болуп эрткен ВКП(б) обкомунун IX пленумунга областың партия организацияларының ажил-чорудулганына улуг ажур-дузалык — областың партия организацияларында идеология ажилының байдалы болгаш ону экижидер хемчеглер дугайында база колхозтарга тудуг ажилын күштелдирериниң талазы-биле партия организацияларынын сорулгаларынын дугайында айтырылган чугулашкан. Пленумга чугулашкан айтырылган амгы үенин байдалыга эң чугула ажур-дузалык болуп турар.

ВКП(б) ТК-ның идеология айтырыгынын дугайында доктаалдын күүсетпишан, областың партия организациязы кадрларнын, коммунисттерниң болгаш партия кижигүү эвес массаларнын идеялык кижизидилгезиниң талазы-биле улуг ажилдарны чоруткан. Областа партия чырыдышкынын чектизи калбарган, марксизм-ленинизмниң теориясын өөренип турар коммунисттерниң болгаш партия кижигүү эвес активчилерниң саны өскөн. Партияга пропагандазының болгаш лекция ажилынын идеялык деннели элээн бедээ. Партия организациялары партиязы-организасты болгаш партияки-политиктиг ажилдарнын элээн дуржулгаларын мөөнөп алган. Массаның ортузунга политик-массалык ажилды күштелдирип чоруткан чорук областың партия организациязынын мурнунда туруп турар ажил-агынын, политиканың сорулгаларын шитпирилээринге массаны политиктиг болгаш бүдүрүлгени иденкейин дыка бедиктен.

Ынчалза-даа, областың партия организацияларында идеология ажилынын байдалы ВКП(б) ТК-ның негелдизин ыракта хандырып шыдавын турарын ВКП(б) обкомунун IX пленуму демдеглээн. Лекция болгаш партияга пропагандазынын, полит-массалык ажилдарнын база театр, кино черлериниң, клубтарнын, культура-башынарнын, библиотекаларнын болгаш эске-даа культу-чырыдышкын албан черлериниң ажилынын шынары болгаш деннели ажилчы чоннарнын өзүп турар негелдизинден чыдып каап турар. Партиянын элээн хей-чер-чер организациялары ажил-херекти билбес байдал-биле идеология ажилын удуруп турар болгаш чамдыкта партия ажилынын бо чугула адырынын ажур-утказын безин чедир үнелеп көрбөй баар чоруктар тургулаар.

Партия организацияларынын кадрлары марксизм-ленинизм ёзуунга кижизидериниң талазы-биле ажилын үндэзини-биле экижидери негетин турар. Партия чырыдышкынын талазы-биле VII пленумга илеретинген четпестер амдыгаа чедир чамдык районнарда узуткатынмаан. Ылангыя Барыин-Хемчик, Эрзин, Тес-Хем, Бай-Тайга районнарда ол четпестер бар болуп үргүчүлөп турар. Ол районнардык партия чырыдышкынын чектизинде ажил ам-даа куду деннеде туруп турар.

Обкомунун пленуму партия райкомнарыннан, эге организацияларыннан партия чырыдышкынын чектизине өөредилге чылын организастык доозар, чаа өөредилге чылынга белеткели чедишкенин организастаар талазы-биле сонгаарлап болгаш хемчеглерин ап чорударын негезен. Лекция болгаш партияга пропагандазынын шынарын бедилдериниң талазы-биле хемчеглерин айтканы, лекцияны шынарын, солуннарнын идеялык болгаш литературалык деннели бедилдерин, партия комитеттериниң ажилын ханы боттуу-биле чырыдарын, масса ортузунда чорудуп турар пропаганда болгаш агитас-массалык ажилдарнын дуржулганын калбартып непередерин пленум хүлээткен. Чонун ортузунга чорудар политиктиг ажилдарны тыва дыл кырынга күштелдирин чорударын пленум чугулап айткан.

ВКП(б) райкомнары, партия эге организациялары, культура-чырыдышкын албан черлери: театр, кино черлеринге, клубтарга, культура-башынарынга, библиотекаларга боттарынын удурутгаларын экижидип, оларны массаның политиктиг кижизидилгезиниң культурулуг одаа

кылдыр хуулдарар хүлээлгели. Партия организациялары культу-чырыдышкын албан черлериниң ажилынын иштинче ханызы-биле кирип, оларнын бүгү ажил-чорудулганын ВКП(б) ТК-ның негелдизине дүүштүр углап-башкарар херек.

Чогаадкычы ажил-чорудулганы партиянын негеп турар негелдизинден болгаш ажилчы чоннарнын негелдизинден ыракта чыдып каап турар тыва чогаалчыларнын мурнунга пленум улуг сорулганы салган. Пленум Тываның чогаалчыларынын политиктиг болгаш чогаадкычы өзүлдезин көдүреринге боттуг хемчеглерин ап чорударын айткан.

Идеология фронтузунун бүгү ажилдакчыларынын хүлээлгезин болза, илеретинген четпестерни болгаш чазыгланы узуткаары, пленумунун негелдизини күүседери болуп болгаш обласка идеология ажилынын идеялык утка-шынарын бүгү тала-биле бедидери болур.

Колхозтарга тудуг ажилын күштелдирер талазы-биле партия организацияларынын сорулгаларынын дугайында айтырыгы пленумга чугулашкан чорук политиктиг улуг ажур-дузалык болуп турар. ВКП(б) ТК-ның болгаш Совет чазактын хүн-бүрү боттуг удурутгаларын болгаш көргүзүп турар улуг дузалчызынын ачызы-биле областың партия организациязынын ажилчы чоннарнын экономиказын, культуразын, амыдырал чуртталганын чаартып тургузарынын талазы-биле элээн чедишкенини чедип алганын пленум демдеглээн.

Оон-биле чергелештир областың колхозтарында тудуг ажилынын дыка багай чоруп турарын болгаш күрүченин бо чугула херээн чедир үнелеп көрбөс чоруктун областың районнарында, колхозтарында бар болуп турарын пленум демдеглээн. Сүт-Хөл, Тес-Хем, Таңды, Кызыл, Каа-Хем, Барыин-Хемчик районнарын күүсомнары, партия райкомнары тудуг ажилын эң багай удурутуп турар. Ол районнарда күш-ажылга күженнишкенин чорук чок, ВКП(б) райкомнары, райкүүсомнар колхозтарны кыры-биле ёзу барымдаалап удурутуп турар, тудуг-жулар ортузунга политиктиг ажилды кошкак чорудуп турар, эш Сталинга чоруткан чагаага алган хүлээлгелерин күүседеринче колхозчуларнын күжүн мобилизастаадын турар.

Колхоз бүрүзүнде тудуг ажилынын байдалын 10 хонук хуусаада тодаргайлап өөренип көрөш, колхоз бүрүзүнүн тудуунун чыл планын бо чылдын сентябрьның 1-де 70 хуу, ноябрьның 1-де 100 хуу күүседирин чедип алырын хандыраар боттуг хемчеглерин ап чорударын пленум негезен.

Кызыл, Бии-Хем, Каа-Хем, Таңды, Улуг-Хем районнарын бүгү колхозчуларын 1953 чылда, а 1954 чылда областың бүгү колхозчуларын сууржун чуртталгаге шилчилер сорулганы боттандырар төлөөде колхоз бүрүзүнүн экономиказын ханы өөренип көрүп, дирик күштерин болгаш машина-чеспектиг бүгү күжүн долузу-биле ажыглаар кылдыр колхозтарны боттуг удуртуун пленум партия, совет, көдээ ажил-агыт организацияларынын негезен. Бо чугула ажил болза, Тываның большевиктериниң политика болгаш ажил-агыт талазы-биле улуг сорулганы болур, ынчангаш партия организацияларынын политиктиг болгаш организастык бүгү ажилдарын бедил деннеде көдүрерин негеп турар.

Ам үеде пленумун ажилынын түннели таныжып чугулашкан ВКП(б) райкомнарынын пленумнары болгаш партия активиниң хуралдары эрттин турар. Пленумнар болгаш партия активиниң хуралдары политиктиг бедик деннеде эрттер ажурлуг. Идеология ажилында болгаш ажил-агытга удурутгалда четпестерни болгаш чазыгланы илендирип, масса ортузунга чорудар партиязы-организастык болгаш партияки-политиктиг ажилдарнын деннелин бедидип тургаш, областың ажилчы чоннарнын улустарнын баштычызы эш Сталинга чоруткан чагаазына алган хүлээлгелерин чедишкенин күүседерин областың партия организациязы чедип ап шылаар.

Май айның бүдүрүлгө программанын нити продукцияларын талазы-биле 133 хуу, барааның продукцияларын 113 хуу күүсеткен.

Совет Эвилелинде

ВОЛГА-ДОННУҢ СУГ ОРУУНУҢ КАНАЛЫ

1952 чылдың май 31-де Волга-Дон каналының бирги шлюзу биле ийги шлюзуңуң аразынга Волга биле Доннуң суу катышкан. Чуруу С. Кроповниктиин.

Нитиниң малынч продуктулуг чоруунуң өзүлдези

ЧЕБОКСАР. Чуваш АССР-нин колхозтары мыйыстыг улуг бода мал болгаш хой өстүрериниң чыл планын күүсеткен. Малдын продуктулуг чоруу база өзүп турар. Инек саалдазы эрткен чылдын деннелинден ортумаа биле 12 хуу улгаткан. Эң эки түннелерин Ядринский районун Бундний аттыг колхозунун малчынары чедип алганын. Ында инек бүрүзүндө 1122 литр сүттү саап ап турар.

Чувашиде малды ажаап азыраары дыка экижээ. Мал ажилынын бижыг чөм суурун тургузарынын дугайында колхозчулар улуг сагыш салып турар. Республиканын колхозчулары сиген кезилдизинге белеткели доозуп турар. (СЭТА).

Плачын күүсеткен

ХАБАРОВСК. Алдыкы-Амурнун күрүченин балык трестини сельди деп балык тударынын чыл планын күүсеткен. Эрткен чылдын бо үезинге бодаарга 325 муң хой пуд балык туттунган.

Лазарев мыста заводтун коллективни бүдүн чартык чылын онаалгазын күүседип, эки түннелерини чедип алган. Аяның болгаш Чушиканың балыкчылары пландан дыка хой балыкты күрүнеге дузаганнар. (СЭТА).

Чурттуң эң эки вокзалдары

1952 чылдың май айының дургузунда чурттуң демир орук вокзалдарынын ажилынын түннелерин үндүргөн. Бир дугаар черин алганнар: найсылалдын Киев вокзалы (Москва-Киевтиң демир оруу), станцияларын вокзалдары: Хабаровск — Дальневосточный, Чоп — Лововск болгаш Барнаул — Томск демир оруктары.

Чуртта эң улуг вокзалдарын бирээни Киев вокзалының ажилдакчылары пассажирлерниң чайгы сөөртүгезинге эки белеткейгенер. Олар пассажирлерниң мөңөп олулар залдарын болгаш аске-даа черлерин үлгерди-биле тургусканнар.

Грузиянын колхозчуларынын агро-зоотехниктиг өөредилгези

ТБИЛИСИ. Грузин ССР-нин көдээ ажил-агыт министрствоузунын болгаш техниктиг культуруларын министрствоузунын пропаганда эргелели үш чыл хуусаалыг агро-зоотехниктиг курстарын чыл түннелин үндүргөн.

Агротехниктиг өөредилгелер республиканын 37 муң колхозчуларын хаара туткан. Курстарны башкыларына 2 муң ажыг агрономнарын, зоотехниктерин, ветеринария эмчилерин, МТС-териниң механиктерин болгаш эртем ажилдакчыларын кириштирген. Колхозчуларга хергелээр хову ажилынын, көдээ ажил-агыт механизациязынын, мал ажы-

Барык-ла 5 муң хире пассажир-касирилер чорук улустарын ай дургузунда эң эки хандырган. Пассажирилери эки хандырганы дээш вокзалдын ажилдакчыларына чус ажыг байыр чедирген чагаалар келген.

Хабаровск станциязынын вокзалынын коллективни пассажирлерни ырак-узак орукка үр үениң дургузунда кончук эки хандырып турар. Ол коллектив чурттуң вокзал ажилдакчыларынын социалистик чарыжынын тилекчизи болуп, беш удаа улаштыр үнүп турар.

(СЭТА).

Тарааның бедик дүжүдү дээш

Улуг-Хем районун Эйлиг-Хемде Сталин аттыг көдээ ажил-агыт артелинин колхозчуу эш Сүүр-оол 1950 чылдан бээр колхоз бүдүрүлгезинде шалыпчы ажилдап турар иденкейилерин бирээниге сааладып турар. Ол колхозтун хову ажилында ажилдап турар эш Сүүр-оол назы ханы улгадып, 53 хэр ашкында болза, бодунга онзашкан даалгалык ажилдарны эрестиг күүседип, ажилдап турар.

1951 чылдын чаксы тарылга үезинде ол 60 гектар черни чааскаан суггарылгазын база боду чоруткан. Оон суггарып турган тарааларын үнүжү болгаш дүжүдү дыка чыгай болган. Бо чылдын чаксы тарылга үезинде эш Сүүр-оол 80 гектар черни суггарган болгаш оон амгы суггарылгазын база-ла боду харынлап турар.

Эш Сүүр-оол чүгле тараа суггарылгазынын талазы-биле эки ажилдап турар эвес, а харын колхоз баштаар чери ачаа кандыг-ла ажилдааскан болду, ол ажилдарнын шуптузун эки күүседип, онза иденкейил ажилдап турар. Оон колхоз бүдүрүлгезинде кызымаккай күш-ажылы дээш ону колхоз баштаар чери бо аразында каш удаа өртектиг чүдүлөр-биле шынаан. Сүүр-оол ам тарааның чайгы ажаалак суггарылгазын эки чорудуп турган күзүн бедик чагай дүжүттүрени ажаап алырын суурун белеткеп турар.

Алган сөзүн ээлеп турарлар

Таңды районда Сталин аттыг көдээ ажил-агыт артелинин колхозчуу эш Оюн Лазын колхозтун хой малын ам 5 чыл ажыг үениң иштинде кадарып турар. Бо чылын ол төрүүр 100 хой бүрүзүндө 115 хураганнарын камгалап адыр мен деп социалистик хүлээлге алгаш, май 25-ке чедир төрөөн 100 хойларындан 118 хураганнарын бүрүн камгалап алган.

База ол ышкаш хойжу коммунист эш Д. Берзи төрүүр 100 хой бүрүзүндө 100 хураганнарын чидирип чок камгалап адыр мен деп хүлээлгени алгаш, херек кырында төрөөн 100 хойларыннан 110 хураганнарын бүрүн камгалап алган.

Ынчангаш колхозчу малчынар эштер О. Лазын, Д. Берзи олар боттарынын берген сөзүн ээлеп турарлар.

ССРЭ-ДЕ ЧУРТТАЛГА ТУДУГЛАРЫ

Коммунист партия болгаш совет күрүне бистиң улустарыстың материалдык болгаш культурулук чуртталганын бедилер дугайында үргүчү сагыш салып турар. Ажилчы чоннарнын чагай амыдыралын чайгылык чок бедилер социализм хөгжүлгезиниң дүрүмү болур. Совет улустун чагай амыдыралынын өзүшкүнуң бир чугула чүүл болза, национал орулганын, ажил төлөвириниң болгаш ажилчы чонун өске-даа орулгаларынын өзүлдэзи биле чергелештир чуртталга амыдыралдын байдалын доктаамал экижидери болур.

Чуртталга тудугларынын талазы-биле совет күрүнениң чедишкенини 1952 чылда үндүргөн № 2 «Плановое хозяйство» деп журналда парлалган А. Шаровтун «ССРЭ-де чуртталга тудуглары» деп чүүлүнде тодаргай илеретинип бижитинген. Кандыг-даа капиталист чуртта чуртталга тудуунун хемчээлинден Совет Эвилелинде чуртталга тудуунун улуг калбарышкыны авторунда айтып турар, ол болза, социалист ажил-агыттын капиталист ажил-агыттан артык чорундук тодаргайлашкыны болур. Дайын мурнунун сталинчы беш чылдарында ССРЭ-ге чуртталганын болгаш культура-амыдыралдык тудуглары оңза сайзыраан. Ада-чурттуң дайынын эгезинге чедир хоорайларын чуртталга бажынары 1917 чылда турганыга денээрге ийи дакыр улгаткан. Дайын чылдарында бистиң чуртталга фондусука болгаш ажил-агыттын, культура-амыдыралдык албан черлериниң тудугларына немец-фашист эжелекчилер канчаар-даа аажок улуг үргөдээшкенин чедирген. Ынчалза-даа бистиң чурттувустун ажилчы чоннарынын чагай амыдыралын улам экижидер дугайында коммунист партиянын

болгаш совет чазактын сагыш салышкынын ачызында дайын чорудулганынын үезинде-ле культура-амыдыралдык албан черлериниң, бүдүрүлгө болгаш чуртталга тудугларынын катеп тургузушкунун улуг программаны боттандыраары эгелээн. 1946 чылдан 1950 чылга чедир дайын сөөлүндөгү беш чылдарын үезинде күрүнени бүдүрүлгө, албан черлери, чер-чер Советтери болгаш чурттакчылар күрүне кредитиниң дузаламчызы-биле хоорайларда, суурларда нитизи-биле 100 миллион ажыг квадрат метр хемчегил чуртталга бажынарын катеп тургускан болгаш чаа тудуп тургускан. Көдээ черлерде колхозчулар ола беш чылдарга 2,7 миллион чуртталга бажынарын туткан. Улуг бергелерге-даа торулбай, дайын сөөлүнүң сталинчы беш чылдарында Ленинград, Ростов-на-Дон, Курск, Калинин, Киев, Сталино, Днепрпетровск, Запорожье, Минск, Петрозаводск, Рига, Таллин, Кишинев болгаш өске-даа хоорайларын чуртталга фондустарын катеп тургузушкуну доозулган. Ленингалтын эрги кыдыгы, Московское шоссе, И. В. Сталинны амгы проспекти база чуртталганын болгаш нитиниң эң-не чараш бажынарынын тургустуна-биле Стачкалар кудумчуу танытынмас кылдыр өскерилген. Киевти немец эжелекчилерини үргөдөп кааны эң эки бажыг Крещатик катеп тургустунган. Минск — Совет кудумчуларынын кол магистралының хой катеп бажынары мырнай чаа-чаазы-биле тургустунган.

Мадыр хоорайлар Сталинград болгаш Севостопольдун фашист эжелекчилерге бүрүн үргөдөтүргөн чуртталга фондустарын чедишкенини-биле катеп тургузуп турар. ССРЭ-ниң найсылалы—Москвада

лынын болгаш көдээ ажил-агыт эртемнириниң өске-даа адырларынын талазы-биле 15 өөредилге номериниң турган дылга дыка хой тираж-биле парлаан. Пропаганда эргелелиниң парлап үндүргени хой плакаттар өөредилгеге улуг дузаны чедирип турар.

Ам республикада чаа өөредилге чылынга белеткедлер калбарган. Уш дугаар чылдын курстарына өөренир муң-муң колхозчулар келдир чылын көдээ ажил-агыттын бирги разрядынын мастери деп атты алылар.

(СЭТА).

Тудугларынын планынын күүсетип турарынын хыналдазын боттандырып турар. Чуртталга тудугларына күрүне планнашкыны болгаш бистиң чурттувустун ажилчы, албан хаакчытарынын амыдыралына эң таарымчалык байдалды хандыраар чорум ажилчы чонун материалдык болгаш культурулук чуртталганынын чайгылык чок көдүрүлүшкүнуң база бир кол хевир болуп турар. Амгы үеде капиталист чуртта да ажилчы чонун чуртталганынын байдалы улам-на баксырап, кризис күштелип турар.

Харын-даа буржуаз парлалганын-биле-даа алырга, АКШ-тың чуртталга тудуглары 1950 чылга денээрге 1951 чылда 40 ажыг хуу кызырылган.

АКШ-та өг-бүлелериниң үштүгү бир кезээ чурттаар чер чок болуп турар. Ылангыя Нью-Йорк болгаш Чикаго ышкаш өске-даа улуг хоорайларда чурттаар чер чок кижилер көүдөп турар. АКШ-та дайын чеспезиниң эң-дере бүдүрүлгезин күрүне бюджетиниң хой кезин чарыгалтынып турар болгаш чуртталга тудуунга, чурттакчыларын амыдыралынын өске-даа хергелелинге салышкын улуу-биле кызырып турар.

Ол ышкаш Англияда, ылангыя чурттуң улуг үлөтүрлүг төптөрү—Лондонда, Глазгода, Манчестерде чуртталганын кризис чидиленип турар. Улуг хоорайларын чурттакчыларынын хой массазы эң-не аарберге байдалда чурттап турар. Францияда боо-чеспектиң эңдере бүдүрерин ашка-хөрөгенин база хой чарыгап турарынын ужурунда чуртталга тудугларынын чарыгалдык кудулаашкынын уламчалып турар. Бо үеде чедир Франция дайын үезинде үргөдөтүргөн тудугларының чүгө 5 хуузун катеп тургускан.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ ВКП(б) РАЙКОМУНГА ПАРТИЯ ЭГЕ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫНЫҢ ОТЧЁДУ

«Совет Тываның беш чыл ою» колхозта партия эге организациязының отчёт сонгулдагы хуралында бээр чоруткан ажылыны дугайында партия эге организациязының секретари эш Ажының илеткелин ВКП(б) райкомунун бюросу дыннаан. Отчёттук хуралдан бээр партия эге организациязы партиязы-политиктиг болгаш партиязы-организастыг ажылдарны күштелдирип чорутканы биле колхозта партия эге организациязының база колхозтун ниити ажылдарында эвээш эвес чедикшилер бар болган. Партия эге организациязы партия хуралдарын үргүлчү чорудуп келген. Ол хуралдарга партия амыдыралының болгаш колхозтун ажылыны айтырларын чугалашкан.

Партия эге организациязы аныяк коммунистер-биле ажылды элээн экижиктен. ВКП(б) кежигүүнүгө кандидаттардан 3 кижини хүлээп алган. Коммунистерден партия даалганы каячар күүседип турар дугайында партияның бюро хуралдарына чамдык коммунистерниң отчёттарын дыннаан.

Колхозта партияның политшколары өөренип турган 15 дышкычыларның 14-дү ийи чылдын өөредилге программаны дооскан.

Колхозта бижик билбес болгаш бижикти биче билер чорукту узут-

каарына башкы кадрларны эге организация шын ажылгап турар. Эге школа башкызы, ВКП(б) кежигүүнүгө кандидат эш Уйнукай 13 бижик билбес болгаш бижикти багай билер кижилерни бижикти эки билер кылдыр өөрткен.

Партия организациязының агитаторлары колхозчулар ортузунга беседаларны, номчулгаларны үргүлчү чорудуп келген. Колхоз 1952 чылдын чакы тарылгазын май 5-тен эгелээш 25-ке чедир 210 хуу күүсеткен. Бо чылын чуртталганын 20 бажынарнын кылдыр тургаш, 18 бажынарнын ханазын салып дооскан.

Колхоз бүдүрүлгезинде муракчыларнын саны өзүп турар. Кадарчылар Ийма төрөөн 161 хойдан 162 хураганын, Серээ төрөөн 103 хойдан 106 хураганын, Лопсан 149 хойдан 152 хураганы камгалап алганнар.

Устүнде айтыккан чедикшилер-биле чергелештир партия эге организациязының ажылында бар турар четпестери ВКП(б) райкомунун бюросу тодаргай айткан. Колхозта партия эге организациязы колхоз баштаар черинде ажыл-чорудулгазын контролдаар хүлээлгезин четпес күүседип келген. Колхоз баштаар черинде отчёттарын партия хуралдарына чугалашпайн келген. Харын чамдыкка чүгле колхоз даргазының айтмышынын күүседип, партиязы удуртулганы суларадып турган бюросу илереткен. Партия

организациязы ажыл планын чогаадып турза-даа, ол планда көрдүнгөн айтырларнын чүгүле 40 хуузун хуралдарга чугалашып турган. Партия эге организациязы колхозта, школада комсомол эге организацияларын удуртпайн турганын комсомол организацияларын талазында политиктиг кижизидилге ажылдарын сулараткан. Комсомол хуралдары хаая болуп турар болгаш комсомолчулардан 10 кижича каада өөрөнмейн келген. Школада профэинел ажылын, колхозта керээннер бөлүүн, база бригадаларда партия бөлүктөрүн партия организациязы практиктиг удуртулга-биле хандырышкан. Эге организация агитаторларнын ажылын эки удуртпайн турар. Колхозта партиязы агитациянын бир хевирин — хүндүл самбыралары доктаамал үймейн турар. Агитхуудустар хаая үнүп турар болгаш партия эге организациязынын хана солугу отчёт-сонгулдагы хуралдын соонда 3-ле катап үнгөн. Коммунист Достай-оол ажыл үезинде арагалап турда эге организация сула демисел чоруткан.

Устүнде айтыккан четпестери узуткап, эге организациянын ажылы экижидеринче угланган шитпирин ВКП(б) райкомунун бюросу хүлээп алган.

Устүнде айтыккан четпестери узуткап, эге организациянын ажылы экижидеринче угланган шитпирин ВКП(б) райкомунун бюросу хүлээп алган.

А. АРЖААЛАЙ,
ВКП(б) Өвүр райкомунун секретари.

Новосибирскде «Тяжестанко-гидропресс» деп Ефремов аттыг заводка сөөлгү үениң дургузунда рационализаторларнын болгаш чогаалчыларнын тыныгыр ажыл-чорудулгазы өскөн. Бо чылдын баштайгы айларында рационализаторжу саналдар эрткен чылдын бүгү дургузундагызындан хөй кирген. Мартен пехинин улуг ускушчузу И. Я. Волжол илдепкейилг рационализаторларнын бирээни. Оон чүгүле ийи саналдарын ажылаанындан элээн каш он муң рубль камналганы алган.

Чурукта: илдепкейилг рационализаторжу профгруппорг И. Я. Волжол.

Чуруу В. Лещинскийни.
СЭТА-ның прессклишези.

Колхозта тудуг ажылы

Улуг-Хем районунун Эйлиг-Хемде Сталин аттыг колхозта эш Ундүкү удурткан тудуг бригадазы эки ажылдап турар. Ол бригада бо чылдын эгезинден бээр колхоз төвүнде чуртталганың 7 чаа бажынарнын ханаларын салып дооскан. Ук бригада оон ангыда тууйбо сарайын база тудуп дооскан.

1952—1953 чылдарнын тудулганына хереглээр 2000 ажыг чудуктарны тайгада кезип белеткээр болгаш элээн хөй манзаларны дили алган. Ол ышкаш бажынарнын шалаларына хереглээр 650 ажыг калбак кылын манзаларны база белеткеп алган. Тудуг бригадында эш Мачык онза кызымаккай ажылдап турар. Ол аът-биле ыяш сөөртүр нормазын 125 хуу ажыр күүседип турар болгаш бодунун ооналгалыг сорулгазыч аксеткилди күүседип турар.

М. САДЫ.

Районга бижик өөредилгезиниң канчаар боттанып келгени

Улуг улусту бижикке өөредириниң айтыры — амгы үеде бистип областың мурнунда салдынып турар хамыктын чугула сорулгаларнын бирээси. Колхозтун бүгү ажылы чону, ылангыя көдээниң ажыл-ишчилери бижик-биликтиг кижилер болуп, төрөөн черинин социалистиг чаартылгазын дүргөн шитпирлээринин херээнге боттарын илдепкейилг киржилгезин хандырап дээш өөренириниң чугулазын ханызы-биле билип, бижикти билбес болгаш биче билер чоруун чедикшилер-биле узуткап турар.

Бижик өөредилгезиниң айтыры бистип Тес-Хемге багай эвес шитпирлешип келген. Эрткен чылын район девискээринге 38 бижик бөлүмнери органиастатынып, оларга бижик билбес, биче билер 512 кижича хаара туттунган турган. Бижик бөлүмнеринин хөй кезинге кичээлдер органиастыг эртип, өөренип эртсе чогуур программалыг материалдары өөреничилерниң кол нургулуу эки шингээткенинин түнелдинде, мурнунда бижик билбес турган 127 кижича биче билер, а биче бижиктиг турган 87 кижича эки билер кылдыр өөрттүнгөн.

Бижик өөредилгезиниң ажылы Чыргалаңдыга, Берт-Дагга, О. Шынаага, У. Шынаага эки органиастатынып, өске черлеринге бодаарга, бедик түнелдерлиг болган. Улуг улустун бижик өөредилгезинге Самагалдай чеди чыл школарының 5—7 класстарының өөреничилери илдепкейилг киришкенер. Оларнын итинде ылангыя Күскелмаа, В. Чооду, Бадмы, Кунгаа, Шулуу дээш ышкыш өөреничилер онза шыларгап, боттарының чайгы дыштанылгазынын үезинде кижича бурузу 20-ден эвээш эвес кижилерни бижикке өөрткээни.

Бижик өөредилгезиниң талазы-биле үстүнде чамдык чедикшилерден ангыда эвээш эвес четпестер болдунуп келгени демделгевейн барып болбас. Районунулус өөредилге кылдып, суму Советтери, партия, комсомолдун эге организациялары, колхозтар баштаар черлери ол чугула ажылды боттуп удуртулга-биле хандырып, олче кичээгенин улгаттырып келген чүве болза, чедикшилер оон-даа улуг болуп турганы чугаажок. Чер-черде бижик бөлүмнеринин ажылына практиктиг дуза чедиртинмейн, контроль боттанмайн келгенинде, оларнын органиастыг байдалы кошкак, башкылашкынын денели чавыс болуп, кичээлдер үзүүшкүнү эвээш эвес болдунган. Партиянын эге организациялары бижик бөлүмнеринин ажылы боттарынын хуралдарына чугалашып, доктаал шитпирлерин үндүрүп келген болза-даа, оларнын күүселдизин хандырап талазы-биле большевички демисели чорутулаанындан бижик өөредилгезинин органиастыг хемчеглеринге тургулаан четпестер амдыгаа чедирле узуткатынмаан.

Районга бижик өөредилгезинин ажылын хуи-бурунун оперативтиг, дириг удуртулга-биле хандырап келгенинтен эрткен чылын 570 ажыг кижини бижикке өөредир ужурулуг тургаш, оларнын чүгүле 214-түн өөредип шыдаан ийилке, оон артканы ам-даа бижик билбес хевээр. Чурттакчы чонун бижик билбес, биче бижиктиг чоруун узуткаарынын херээнге башкыларын киржилгезин багай болуп келген. Эрткен кыжын 171 өөреничилди 14 бижик бөлүмнеринин култармейжилеринге школа башкыларын бижикке турган. Ол хуудулуг сорулганы чедикшилер боттандырынын улугу, чамдык башкылар ону анаа-ла бир артык чүктешки кылдыр көрүп, башкылашкынын белеткелин четпес чорудуп, кичээлдер үзүүшкүнү болдуруп келгени-биле элээн каш бөлүмнөр кандыт-даа түнел чокка боттарынын ажылын сандаралып дүжүргөн.

Чамдык школаларнын удурткучлары, ылангыя Кызыл-Чырааның Чамын, Шуурмактын Шыдыраа, Берт-Дагнын Сараваа, Самагалдай школаларнын Марчын, Ясакова олар башкыларын бижик өөредилгезинге кириштирерден туржук, ол айтырыгын харын мырнай сонуурга безип көрбөөнөр. Ол ышкаш партия, комсомолдун чамдык эге организация секретарлары, суму Советтеринин даргалары бижик өөредилгезин удуртуу оларнын дорт хүлээлгези болуп турбузе, харын боттарындан шуут-ла чайладып, ону чүгүле районунун херээ кылдыр көрүп келгени канчап-даа таарышпас.

Районунун партия, совет, хөй-ниити организациялары ол ындыг хөөндөн уштуруп, бижик бөлүмнеринге оперативтиг удуртулганы хандырап, 1952 чылда районга бижик билбес чорукту колдунуп узуткаарын чедип алары-биле, бүгү-ле бижик билбес болгаш биче билерлерни тодаргай үчүдүн тургузуп, оларны бөлүмнөргө буруну-биле хаара тудар ужурулуг. Эргиде тургузулаам бижик бөлүмнеринин ажылын катап дигризер-биле чергелештир чайгы үеге таарыштыр чамдык черлерге чаа бөлүмнөри немештир ажытышсаа, оларнын култармейжилеринге 5—7 класстарнын өөреничилерин быжыглааш, оларга мөтөлдүк дузаалачыларын узуткел чок көргүсө чогуур.

Оон-биле кады, бижик бөлүмнөринин ажылына доктаамал контрольду тургузары-биле, партия эге организация секретарларынын, чер чер Советтеринин даргаларынын болгаш тус-тус култармейжилерин илеткелдерин ВКП(б) райкомунун бюросунга, райкукомунун хуралдарына өй-биле дыннап, илеретинген четпестери ол доран узуткаарына бижик шитпирлиг хемчеглерин алары чугула.

О. ДУМБҮҮ,
Тес-Хем районунулус өөредилге кылдызын эргелекчи.

Партия өөредилгезиниң түнели

1951—1952 өөредилге чылында Барыны-Хемчик районга бир чылдын 7, ийити чылдын 7 политшколары, Ленин биле Сталинның биографияларын өөренир 3 бөлүмнөр, «ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курузу» өөренир 7 бөлүмнөр, ВКП(б) төөгүзү өөренириниң бедиктен хевирин 2 бөлүмнөри база район төвүнде партиялык кезээки школазы ажылдап турган. Марксизм-ленинизмниң теориянын партия, советтин 47 активчилери бот-кичээл-биле өөренип турарлар.

Өөредилге чылынын дургузунда Кызыл-Тайга сумуда Ворошилов аттыг, «Комсомол 30 чыл ою» колхозтарда политшколар, «Красный шахар» колхозта Ленин биле Сталинның биографияларын өөренир бөлүм, ВКП(б) райкомунун чанында ВКП(б) төөгүзү өөренириниң бедиктен хевирин бөлүмү, Кызыл-Мажалыкта «ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курузу» өөренир бөлүм өөредилге программаны чедикшилерин өөренип дооскан.

Ам үеде 13 политшколар, «ВКП(б) төөгүзүнүң допчу курузу» өөренир 8 бөлүмнөр түнел кичээлдерин эрттирген. Түнел кичээлдерге политшколарнын болгаш бөлүмнөриниң дынакчылары марксизм-лени-

низмниң теориянын эки шингээди алганын көргүзүп турарлар. Ылангыя «Большевик» колхозта политшколарнын дынакчылары Очур, Серин, Идам-Сюрюк, «Победа» колхозта политшколарнын дынакчылары Сюрюк, Доржу, Кызыл Тайга сумуда политшколарнын дынакчылары Хандарма, Санчыл, МТС-те политшколарнын дынакчылары тракторист Прин, Ворошилов аттыг колхозта политшколарнын дынакчылары Сарама, Даржаа, Лама, Бюльчюн олар болгаш өскелер-даа өөренип эрткен материалдарны эки шингээди илдеп алганын түнел кичээлге көргүскөнөр.

Оон-биле кады, партия чырыдышыкынын четкизинге четпестер башта турган. Чүл дээрге, элээн хөй политшколар, бөлүмнөр өөредилге программаны өөренип дооскан. Ылангыя районунун кезээки партия школазы программаны доозуп шыдаан, ол ышкаш Молотов аттыг, «Ленин оруу», «Совет Тываның беш чыл ою», «Победа», «Трудоленк», «Коммунизмче орук» колхозтарда политшколарнын кичээлдерин үргүлчү үстүп турганы-биле өөредилге программаны дооспааннар.

ВКП(б) райкомунун түнел кичээлдер эрттирэн дээш чоруткан

чамдык төлөөлери харысалга чок чоруун көргүскөн. Чижээ, ВКП(б) райкомунун ажылдакчызы эш Монгул-оол «Победа», «Ленин оруу» колхозтарга баргаш, боду кичээлдерге олурдушпайн, чүгүле пропаганда-биле ужурашканын оларнын аксын барымдаалап, түнел алгаш чедип келген. Ол ышкаш ВКП(б) райкомунун пропаганда болгаш агитация кылдып чамдык политшколарга түнел кичээлдер эртейн турда-ла оон түнелин район төвүнде келген пропагандаистерден баш бурунгаар негеп ал турган четпес чүүлдер база бар турган.

Районунун кезээки партия школарынын «А», «В» группалары өөредилге программаны доозуп болуп аргалып турбузе, пропаганда эш Эмер-Сарыгнын шагын чедир ажылдап шыдавайн барганы-биле программа доозулбайн барган.

Ам сорулга болза, партия өөредилгезиниң түнел кичээлдерин чедикшилер чорудуп, келир өөредилге чылына белеткелди амдыгаштан эгелээр ВКП(б) райкомунун бюросунун, оон пропаганда болгаш агитация кылдызын сонгаараладып болбас сорулгазы болур.

НАЗЫН-ООЛ,
ВКП(б) Барыны-Хемчик райкомунун секретари.

Күш-ажылды коммунистг өзу-биле көөр кижизидилгениң дугайында

Совет улус большевик партиянын удуртулгазы-биле коммунистг тургузушкунун стилинче улуг программаны боттандырып турар. Делегейде суг куду-биле ажылдар канчаар-даа аажок улуг электри станцияларын, каналдарын болгаш сугтарылга системаларын тутушсаан, Совет күрүнө коммунисттик материал-техниктиг суурун тургузуп турар.

Коммунизм бистип чуртувуска ыраккы келир үениң айтыры эвес. Коммунизм болза, миллион-миллион совет кижилерин чогадыкчы күш-ажылындан, бистип эртемиштинде болгаш техникавыстың чаа-чаа чедикшилеринден, ажылы чоннарнын материалдыг чагай-жылгазындан болгаш културлуг денелинин бедикшилеринден төрүтүп турар.

Ленин — Сталинның партияны совет улустун чогадыкчы күштерин мобилизастан, база таарыштыр органиастагышаан, оон канчаар-даа аажок улуг тургузучу ажылына угланмышкынын бербишаан, бистип чуртувусту коммунизмниң бүрүн тиленгезинче илдегилдин-биле аппарат чорур.

Октябрьнын социалистиг Улуг революциязы бистип чурттуң ажылы чоннарнын дарлакчы тургузунун кичизинден хостаан, оларны «качылдык-түрөгелдин, хидичектээшкенин, аш-чуттун, черлик ёзунун дүвү чок тамызындан коммунистг ниитиледип келир чырык чагай үезинче» киирген. (В. И. Ленин, Чогаалдар, том 27, арын 133). Ол болза, ажылы чоннарнын мурнунга тускай төөгүлүг чогаалдыган.

чаа амыдыралды тургузарынын улуг перспективаларын аяктыкан.

Төгүзүнүң ёзулуг тургузучулары — бүгү-ле материалдык амыдыралды чагайжылдыгазынын шуут бадуркчулары болур ажылыч массалап бүдүрүлгениң чеспек-херекселдеринден чарылгаш, дарлакчыларга ажылдап бээр ужурга чүс-чүс чылдарда таваржып келгенер. Бистип чуртка Октябрь революциязы капиталистерден болгаш помещиктерден бүдүрүлгени чеспек-херекселдин хунаап алгаш, оларнын ниитиянын социалистиг өнүчүп кылдыр хуулдурган. Ол болза, ниитиниң бүдүрүлгезинге болгаш күш-ажылдын продуктуларын хуваалдазынга, ажылыч чоннарнын байдалына үндөсн эргилдени болдурган. Өскелерге, дарлакчыларга ажылдап берип турган шыдажыр аргажок аар-берге күш-ажылы техниканы болгаш културанын бүгү-ле чаа-чаа чаалап алышкынарынга даяган ажыл-биле, бодунга, бодунун ниитилегинге ажылдаар ажыл-биле солутууп, күш-ажылдын төөгү талазы-биле улуг солтуушкуну болган. Ажылчыннар болгаш тараачынар боттарынын салым-чаяанынын ээлери апарганнар.

Совет эрге-чагырга эртемниң, техниканың болгаш културанын бүгү чедикшилеринин чонга бараан болдуруп тургусушаан, оларны калбак ажылыч массаларын боттарынын ажылыла кылган. «Шаанда, кижиниң бүгү угааны, оон бүгү генилийл чоруу чамдыктарга техниканың болгаш културанын бүгү-ле чагай чоруун бээр, ыпчаарга өскелерни эне-чугула чүведен — чырдылышкын-

дан болгаш хөгжүлгеден чарар дээш ажылдап турган. Ам болза, техниканын бүгү-ле кайгамчыктыг чүүдери, културанын бүгү-ле чаалап алышкынын бүгү улустун ажылыга алаар, ыпчаарга моон сонгаар кижиниң угааны болгаш генилийл чоруу күчүлгедип чеспез, дарлакчы чеспез болбас» — деп В. И. Ленин совет эрге-чагырганын баштайгы хүнеринде-ле чугалашкан. (Чогаалдар, том 26, арын 436).

Коммунист партия болгаш Совет чазак масса чонунун ниитиявызынын эгэртинмес байлаан, чогадыкчы күштерин хайныктырып үндүрүп болгаш чаа ниитилегин тургузарынче улус чонун хөй кезинин калбак киржилгезин катыштырып кириген.

Совет улус Ленин — Сталинның улуг партиязынын удуртулгазы-биле кыска хуусааның дургузунда бодунун чуртун аграрлыг болгаш техник-эконом талазы-биле хожундуга чурттан делегейнин муракчы болгаш күчүлүг индустриялыг колхозчу күрүне кылдыр хуулдургаш, социализмин тургускан.

«Бистип фабрикаларымыста болгаш заводтарымыста капиталистер чокка ажылдап турар. Ажылды уластан үнген кижилер удуртуп турар. Бисте ону херек кырында социализм деп адаар. Бистип ховуларымыста черинде ажыл-ишчилер помещиктер, кулактар чокка ажылдап турарлар. Ажылды уластан үнген кижилер удуртуп турар. Бисте ону хостуг социалистиг амыдырал деп адаар» — деп эш Сталин чугалашкан. (1937 чылдын декабрь 11-де болгаш 1946 чылдын февраль 9-та Москва хооранын Сталинский кон-

тулда округунун сонгукуларынын сонгулда мурнунун хуралдарына чугаалары. Курунениң политиктиг номентар үндүрер чери, 1952 ч., арын 6).

Бистип чуртувуста социализм тиленгезин-биле кады ниитиниң өнүчүндө бүдүрүлгениң чеспек-херекселдине үндөшкөнгө чаа, социалистиг бүдүрүлгө харылаазы бижы-биле доктааган. Социализмин тиленгезин болза, ниитиниң күш-ажылыга, социалистиг бүдүрүлгениң үзүктел чок өзүлгезинге болгаш социалистиг ниитилегинде ажыл-ишчилеринин материалдыг чагай амыдыралынын база културлуг денелинин хажык чок бедикшилеринин улуг аргалары берген. Социализмин экономик кол хобулузунун онза шынарлары болза, бүгү ниитилегин доктаамал өзүп турар материалдыг болгаш културлуг херекселдерин хандыраары, ону чедип алырда болзазыраңгай техникага даяган социалистиг бүдүрүлгенин үзүктел чок өзүшкүнүгө болгаш улам ынай сайзырадышыкынынга үндөшкөнгө болур деп, эш Сталин өөредип турар.

Социализм болза, күш-ажылдын характерин болгаш ажылыч чоннарнын талазындан анаа хамаарылганы үндөсн-биле чарткан. Күш-ажыл дарлакчыларнын тергилегинде үезинде турганы ышкаш дарлакчы чеспез турганындан социализмин үезинде коммунистг медерелдин хевирлетинеринин материалдыг үндөсн, ажылыч чоннарнын хостуг хөгжүлгезинин күчүлүг чеспез, оларнын чогадыкчы илдепкейинин илередишкени апарган. Социализм күш-ажылга тургустунар деп эш Сталин өөредип турар. Социализм болгаш күш-ажыл бот-боттарындан чардынмас.

Бир эвес капитализм үезинде күш-ажыл ажылычынгарга каргыш болуп, оон ханын соруп, кижиниң

сагыш-сеткил болгаш мага-бодун үрөп, бертип турган болза, социализм үезинде күш-ажыл бодунун ёзулуг угланмышкынын алган, ол чүгүле амыдырап чурттаарынын үнер дөзү эвес, харын сорук кириктик чогадыкчы чоруктун үнер дөзү болуп турар. Совет социалистиг ниитилеге күш-ажыл «шаанда бак болгаш аар хичке деп санатынып турганындан хүндүлгедип херээ, алдарнын херээ, шыгаралдын болгаш маадырлыг чоруктун херээ кылдыр хуулган» деп эш Сталин айтып турар. (Чогаалдар, том 12, арын 315).

Социалистиг тургузушкунун чорудулгазынга бистип партиявыс масса чонун күш-ажылга, ниитиниң өнүчүнгө медерелди харылаазыны, бодунун Төрөн чуртунга кызгаар чок ынакшылды, коммунизмниң тиленгезин дээш маадырлыг чоруктун бүгү шынарларына кижизиткен. Совет кижича болза, бодунун күш-ажылыч ажыл-чорудулгазын амыдыралдын кол чүүлү, бодунун чогадыкчы илдепкейинин илергейлешкени кылдыр көрүп турар. Совет кижилерин сагыш сеткил талазы-биле чаа овуур-хевир болза, хамыктын мурнунда бодунун күш-ажылдынга, ниитиниң чугула ажыл-херээнге, база Совет күрүненин мурнунга ыдыктыг хүлээлгелеринге материалдыг харылаазындан көстүп турар.

Социализмин кол принцип болза, «кижи бүрүдөн — шыдаар хирезин көрүп алыр, кижича бүрүзүгө — ажылдаан хирезин көрүп бээр» деп принцип болур. Күш-ажылды хуваарынын талазы-биле бо принцип болза, күш-ажылдын бүдүрүлгүнүн бедиктеринге, күш-ажылдын түнелдеринге ажылыч чоннарнын материалдыг сонуургалдарын тургузарына, оларнын квалификациянын бедиктеринге, чогадыкчы чоруктун болгаш инициативанын хөгжүлдө-

зынне улуг идигин берип турар.

Совет социалистиг ниитилеге күш-ажыл кижини бедик көдүрүп, оон алдар-хүндүнүн улгатырып турар. «Маана күш-ажылчы кижича бодун черде кагдыган болгаш чаксаанзыраг кылдыр бодап албас. Харын ындыг эвес, бисте күш-ажылчы кижича бодунун чуртунун хостуг хамаатызы, бир язынын ниитилеге ажылдакчызы кылдыр бодап турар. Бир эвес ол, эки ажылдап, ниитилеге берип шыдаар чүезин берип турар болза, — ол дээрге, күш-ажылдын маадыры-дыр, ону алдар ышкан» (Ленинниңниң айтырлары, 11 дугаар үндүргенин, тыва дылда парламентинин 561 арында).

Кижиниң күш-ажылын шыны-биле үнелеп көөрү чүгүле социализм үезинде болдунар. мында кижича бүрүзүнүң күш-ажылыга хөй-ниитиянын ышкыш кылдыр көөрүнүң улуг үнелээшкенин берип турар. Кижича бүрүзүнүң күш-ажылы, кижича бүрүзүнүң мергежилдин, база оон чедикшини болгаш, кижича бүрүзүнүң социалистиг ниитилеге ээлеп турар черин тодаргайлаарына шитпирлиг ролду ойнап турар.

Күш-ажылды коммунистг ёзу-биле көөр кижизидилгенин күчүлүг чеспез болза, социалистиг чарыш болур, чүгө дээрге чогадыкчы тыныгыр аргаларын бүдүш хевирлерин, талантыларнын улус чонга эгэртинмес үнер дөзү шак ылды. Социализм массаларын ёзулуг делегертей чарыжын калбартыр, чаа амыдыралдыг тургузушкунун миллион-миллион кижилерин киирер аргаларын берип турар. Чонун хөй кезинин, ыпчаарга оон соонда бүгү чонун, ниитиниң бүгү адырларында болгаш бодунун амыдыралдында болуп турар дүргөн, ылангыя массалыг бурунгаар үшмөзүшкенин чүгөле социализмин үезинде эгелээр. «Коммунизм болза, аар күш-ажыл-

Мурнакчы чылгычының ажылының дуржулгазындан

Сут-Хөл районунун Киров атты колхозу 1949 чылда өске колхозтар-биле улгатыр катышканын соонда чылгы мал ажылын үндезини-биле экинчилерини айтырып улам күш-тедирген.

Ол сорулганы чедишкенин күүседир-биле улгатыр катышкан колхозка баштай 40 баш чылгы мал кирер үлгерилге кажанын туткан болгаш чылгы малдын ажаалга, чөмгөрлөзүн экинжиткен.

Эш Донгак Байскалы—колхозчу Сут-Хөл дугаарында киргенерин бир-эзэн. Ол—баштайгы чылдындан эгелээш бодунун кызымаккай чоруун көргүскен: чылгы малды эки дорук-туруп, менди ажаап аларынын талазы-биле үлгерилге көргүзүлгенин чыл келген тудум-на чедиң ап турган.

Донгак болза, бодунун мергежин дуржулга станциязындан болгаш агрозоотехния курзунга өөренигенинден алган хөй билиглер-биле байдыркан чедиң алган.

Чылгы малды одарладып кадарарын эки таарыштыр организастаарындан болгаш одарладышкынын кайы хамаан чокка эвес, а элчештир—бир черден бир черге чогуур өйүндө солштур кадарары малдын күш-денгелин чогуур негелдизинге чедиринген улуу-биле хамааржыр дээрзин ол бодунун үр ажылдаанын практиказындан бүзүрөп көргөн.

Ол олар шөлдерин оон соонда база катап ажылаарын бодап тургаш таарыштыр ажылгап турар. Ону ийчаар таарыштыр ажылаарда, чылгычы Донгак болза, үлгерин, агаар-бойдузун байдалын болгаш одарларын онза хевирлерин шыгыны барымдаалап турар. Кол-ла олар шөлдер дээр-ле, хову деп көрүп турар. Хову черлерин одары болза, чогуур негелдизин белоктарлыг, углеводтарлыг, минералдыг болгаш витаминерлиг болур. Оон-биле чергелештир оларнын шингездиктигин хөйүнү шалтыкташкын чокка дээп турар херелдери база чугула чүд болгай.

Бо бүгү чүдлер болза, чылгы малдын мага-бодунга, кадыкшылынга болгаш күш-денгелин шыырак болурунга, өзүп-көвүдээринге эргежок

чугула чүдлер болуп турар. Ол бодунун чылгынын чайгы үеде тайганын эки шынарлыг оттары-биле семиртен соонда шынаа черге кирип келир. А күс чоокшулап келирге, Донгак чылгыны кышкы кататче чоокшуладыр болгаш дүнеки одарладышкынын ажыглап тургаш, чылгы малдын күш-денгелин быжыктарар.

Чылгы малды одарладырынын үзүндө эң чугула чүдлүк бирээзи оон сугады болур дээрзин эш Донгак база-ла утайп турар. Ынчангаш ол кадарар чылгынын кезээде-ле сугат чоогунга одарладыр.

Ынчаарга кышкы үеде эш Донгак болза, чылгыны соок хаттыг, улуг харлыг черлерден камгалап ап болур черлерге апарып откырап турар. Ындыг арганы ажыглаарга чылгы малдын күжү кышкы үзүндө улуг сенмес болур. Бир баш мал бүрүзүңгө-ле 6—7 килограмм эки шынарлыг сугенин берип тургаш, төрөөн кулуннары дөгөрезин менди ажаап алыр аргалыг болуп турар.

Чылгычы Донгак болза, бодунга хүлээнген чылгы малдарын чүгле менди, семис-чагай ажаап турар эвес, харын-даа кулуннаа чогуур 100 бөлөрдөн 95 кулуннары менди-чагай камгалап өстүргөн. Ынчангаш Донгак 1951 чылда ниятинин чылгы малдын өстүреринин планын 108, а кулуннар талазы-биле планын—153 хуу күүсеткен. Ам ол чаа бедиткен хүлээлгени алган. хүлээнген бөлөр бүрүзүңден-не бир кулунну бүрүнү-биле менди ажаап алыр.

Ол колхозтун чылгы мал фермазы чылгы малдын баш санын өстүреринден ангады оон шынарлыг экинчилеринин талазы-биле даалганы база-ла чедишкенин күүседип турар. Фермада чылгы малдын шынарлыг эрткен чылын 70 хуу чедирген. Бо чылын 100 хуу хайнакташтырылганы чорудар деп турар. Дон, Бүдөнчү уксаалары болгаш күрүненин аът кажазынын-даа эки уксаалыг аскылары-биле хайнакташтырылганы чорудуп тургаш, ол колхоз чүгүлү мунар эвес, харын-даа чүк өстүрүп үнү улуг-шыырак аъттарын өстүрүп адыр сорулганы салган.

Бистин областың дыка хөй колхозтары чылгы малды ам-даа чүгле чер оларынга кадарар арганы хереплеп турар. Ол болза, малдын шынарын экинчилеринге улуг моондактыг, хоралыг арга болур дээрзин олар билбей турар.

Киров аттыг колхозтун чылгы мал фермазы (эргелекчизи эш К. Чамзырын) болза, четчир продуктулуг малды ап, оларнын шынарлыг экинчилер, тырттар күжүн улгатырар төлөздө, чаа эртем өзүзү-биле малга немелде чөмни чогуур негелдизин өзүзүр берип турар. Оон ачындында ферманын 30 ажыг аъттары болза, улуг-шыырак болгаш аар чүктерини сөөртүп шыдаар кылдыр экинжиткен.

Ол колхозтун баштаар черинин болгаш партия организастаанын чылгы малдын шынарлыг экинчилеринче улуг кичээнгенин салып турганын ачызы-биле колхозчулар 1951 чылда чылгы малдын чөмни четчир санын-биле белеткээ. Ынчангаш чүгле кулуннары эвес, харын-даа бөлөрнү семис күштүг тургузарын чедиң ап шыдаан. Чылгы малдын ол хире кадык-шыырак, семис-чагай болуру болза, колхозтун нияти ажыл-агыйын чедишкенин болурунга улуг идигни бээр дээрзин колхозчулар билеп турарлар.

Ажылчы чоннар депутаттарынын Сут-Хөл райсовединин шийтирнин өзүзүр Киров аттыг колхозтун үлгерилге малчыны чылгычы эш Донгакты 1951 чылда ол хире кайгамчыктыг чедишкенин чедиң алганы дээш шаңналаг киирген.

1952 чылдын апрель 4-те ССРЭ-нин Көдээ ажыл-агый министрствозунун дужаалы-биле эш Донгак Байскалы «Социалисттик көдээ ажыл-агыйнын шылгарангайы» деп демдек-биле шаңнаан.

Ажылчы чоннарын депутаттарынын Тува область Совединин күс-комунуң 1952 чылдын май 8-те шийтири-биле ниятинин чылгы мал ажылын хөгжүдериңге чедиң алган чедишкенин дээш эш Донгакты 500 рубль-биле шаңнаан.

К. МАТВЕЕВ.

Малдын үчөдүн шын тургузар

Колхозтарда малдын үчөт болгаш өтчөдүн экинчилер айтырыгы Бай-Тайга районда «Тээли» колхоз күүсетпейн турар. Районун өске колхозтарында яны-бүрү малдарны дугаарлаар ажылды чорудуп, үчөт болгаш өтчөттү мурнукузундан экинчилеп алган турда, бо колхозта мал дугаарлаашкыны чорутуунаан, мал үчөдү будулчак хевээр.

Малдын үчөт болгаш өтчөдүндө ыдыг сандаргай чорукту ажылгап алгаш, ниятинин малын самчыгдып

төтөгүлээр, орнаар солур чоруктар бо колхозка мурнундан бээр туруп келген. Колхозтун эки эктир, сүт-күр инээ эвээш продуктулуг сарлыкка орнаар чорук колхоз даргазы Очур-оолга турган. Колхозка парторганизакчызы турган Мандыт биле мал бригадир турган Серен-Чимит олар колхозтун анык шыырак инээ боттары сол чыгеш, район төвүңге турган мал эмчизи Назытыга барып, брактаан мал кылдыр акт тургузуп алганы илереп турар. Шах

ыдыг янызылг байдаллар-биле 1949 чылдан бээр колхозтун 28 баш малы самчыгдатынган болуп турар.

Колхозта ниятинин малын үчөт болгаш өтчөдүнү чогуур корум-чурумун тургуспаан сандаргай чорукту ажылгап, көдээ ажыл-агый артелинин Уставын каржызы-биле үрээр чоруктарны чамдык кижилер кылып турары ол тур. Малдын үчөт болгаш өтчөдүн шынгы чурумга тургускаш, ниятинин малындан чагысты-даа доора ажылгап киирбес дээш демиселди күштелдирер херек. Х. ОЧУР-ООЛ.

Советтериниң организастаанын ажылын улам дыңыдар

МУГУР-АКСЫ. (Радио-биле). БКП(б) Мөңгүн-Тайга райкомунун бюрозунга чокта чаа ол районун Кэргы суму Совединиң организастаанын ажылынын дугайында суму Совединиң даргазы эш Ёккенди илеткелин дыңнаан.

Большевик партиянын, Совет чактын хүн-бүрүдө доктаамал дуздаламчызын ачызында Кэргы сумунун ажылчы араттары ажыл-агый болгаш культура чырыдышкын талазы-биле сөөлгү чылдарта улуг чедишкенин чедиң алганын бюро демдеглээ. Ылангыч мал өстүреринин күрүнө планын сумунун ажылчы чоннары 1951 чылда 133 хуу күүсеткен болгаш өске д.а. Ындыг болза-даа, суму Совединиң организастаанын ажылы сандаргай, сессияларга чугаалажып турар айтырылдар план чок турары кончук чөтпес деп бюро демдеглээ.

Сессияларнын үндүргөн шийтирлерини күүседизин хынаар чорукту суму Соведи организаставайн турар, оон ужурунда дыка хөй шийтирлер күүсөлдө чок артып каап турар. Совет актив-биле ажылды суму Соведи сандаркатан, депутаттар-биле ажыл чок, оон ужурунда олар сонгукчуларга илеткелдерин кылып бербейн турар.

Ажылчы чонун ортузунга культура-массалыг, кижизидилгелиг ажылды суму Соведи кошка чорудуп, партиянын болгаш чактын доктаал шийтирлерин ажылчы чонга таныштырып организаставаан, оларны күүседеринче ажылчы чонну чөтпес мобилизастап турар.

Оон ынай Мөңгүн-Тайга райкуүс-көмнү Кэргы суму Совединиң ажылынга практиктик дуздаламчыны чөтпес көргүзүп, ылангыч райкуүс-көмнүн даргалары болгаш кидилтериниң эргелекчилери суму сессияныга ховар олуржуп турганын чөтпес деп бюро демдеглээ.

Суму Совединиң организастаанын ажылын үндезинден экинчилеринче улганган тодаргай шийтирри райком бюрозун үндүргөн.

С. ШЫЫРАП.

Колхозчу малчын

Улуг-Хем районун Чоагы сумуда Киров аттыг колхозтун малчыны Санаажык мал ажылчыны сонургалдыг, ол ажылга бүгү күжүн, арга мергежилни чалданыш чок берип турары-биле чыл-бүрү малдын чаш төлүн менди өстүрүп, улуг малдарын хорамча чок кадарып турар.

Санаажык 1947 чылда 150 санныг шээр малды хүлээп алган. Бо эртен беш чылдын иштинде ол малдын чаш төлүн-даа, улуг болун-даа менди ажаап, кадарып келгенин түнелинде өске кадарчыларга сыгдар үзүп берип турганын болгаш ам бодунда барын катый алырга 150 баш хөй, өшкү 1259 чедир өскөн.

Ам оон коданнда 785 хөй, өшкү бар. 1952 чылда төрөөн 248 хойдан 270 хураганын, 38 өшкүдөн 41 айнаын менди камгалап алган.

М. БУЧУКАЙ.

Тес-Хем районун чамдык колхозтары мал чөмнүн бөлөткелинче болгаш мал ажылынын тудугларыңче сагыш сэлбайн турар

Бистин областың колхозчу малчынары ниятинин малын баш санын өстүрери-биле чергелештир мал ажылынын продуктулуун моон сонгаар бедидер талазы-биле хүлээлгелерни база алганнар. Ол хүлээлгелерни күүседир малдын быжыг чөм суурун тургузарындан болгаш малды эки шынарлыг оран-сава-биле хандырындан улуу-биле хамааржыр ужурулуг.

Ындыг болза-даа, Тес-Хем районун Ленин аттыг (даргазы эш Ызак) болгаш Сталин аттыг (колхоз даргазын оралакчы зоотехник эш Бауу) колхозтарында малдын быжыг чөм суурун тургузар болгаш ниятинин малынга эки шынарлыг кажаларны белеткээр айтырылганы чорутпайн, малды чүгле чер оларынга тургузарыңга идегеп турар.

Сталин аттыг колхозта сизген кезер алды машинаны чүгле чаңгызы ажылгап киирп болур, дыр-бааш, айыыр, хол кадыры болгаш аъттың дериг-херекселдерин амга чедир белеткөөн. Колхозта ам 8000 ажыг баш мал барын ап көөргө, 3000 тоннадан куду эвес сизгени белеткээр ужурулуг туруп турдала шак мындаг сагыш амыр чорук окта таарышпас. Ленин аттыг колхозта сизген кезер машиналар, аът дырбааштары болгаш айыыр, дыр-баажы, хол кадыры дээш ышкаш чөтпес-херекселдер септетимизен. Оларнын чамдыгы ажылгап киирер аргажок болуп турар.

Бо ийн колхозтун кайызында-даа сизген белеткээр талазы-биле бригадаларны организаставаан, ажыл планын тургуспаан, сизген кезер шөлдериниң хараганын, дажын аштаваан болгаш оларнын сугартылганын организаставаан. Шах ындыг оожум, сагыш тайбыч чорукту ууткааш, үстүңде чөтпестерни дарый чок кылып, шийтирлиг хемчеглер албас болза, сизген ажаап алышкынын планын күүсетпейн, ниятинин малын кышкы үеде чөм чок берге байдалга таварыштырары чугаажок апар.

Ленин аттыг колхозта бо чылын 4000 баш мал немешкен, а Сталин аттыг колхозта 2600 ажыг мал немешкен туруп турдала ол колхозтарнын даргалары амга чедир мал кажаларынын тудуун организастаарыңче хемчег албайн турар.

Колхозтарнын удурткучуларынын харысалга чок чоруу-биле моон сонгаар өтпейн болбас. Район организастаалары: райкуүс болгаш ВКП(б) райком ниятинин малын баш саны барык 20000 чедип турар бо ийн колхозта мал чөмнүн белеткээр болгаш мал кажаларынын тудуун талазы-биле чорукту, күш-ажылды социалисттик сагылга-чурумун быжыглап, чаа, дөңгөйлөйг чүддериниң өзүндө хандырып, массаның иде-келгени болгаш медерелин көдүрүп, оларнын политиктиг серемчилени бедилеп турар. Шүгүмчүл болгаш бот-шүгүмчүл болза, бистин хөгжүлдө-бистин хойлузу, совет нийтиледин шимчедикчи күжү болуп турар.

Партия болза, бүгү-ле мурнакчы чүддерни бүгү тала-биле деткип, чаа, коммунисттик өзүлдери кезээде сагыш салышкын-биле көрүп, чартыкчыларнын чогадыкчы эгелешкенин калба-биле негептердиринге бүгү аргалар-биле дузалап турар. Чаа, мурнакчы, депшигелтик чүдлер болза, ам кол, тергидекти чүдлер болуп, бистин амыдыралы-выстың бүгү адырларында хөгжүп турар.

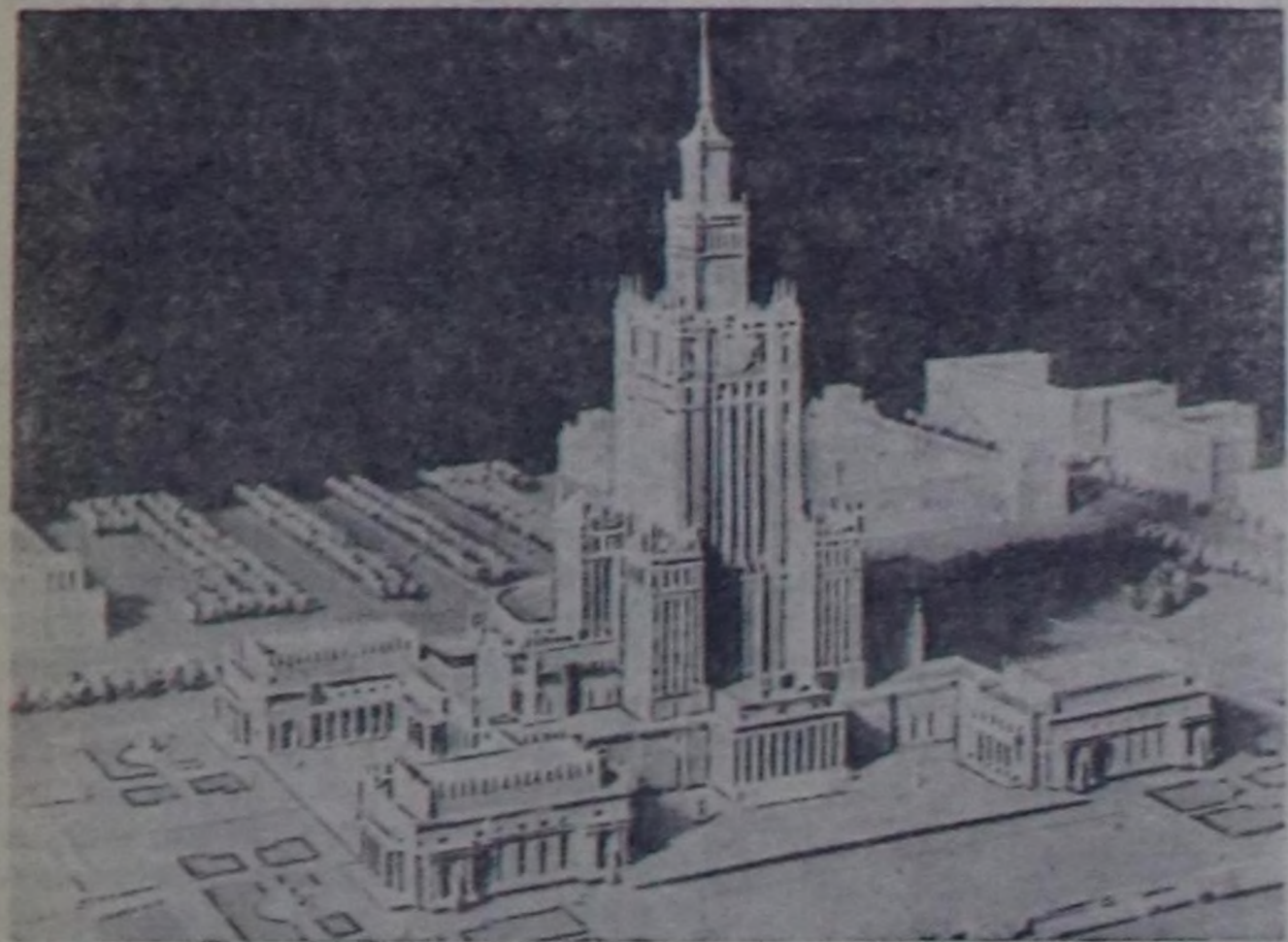
Большевик партия социалисттик көдээ ажыл-агыйнң ажыл-ишчилеринин ортузунга канчалар-даа аажок улуг ажылды чорудуп турар. Партия болза, колхозчуларынч бай-шыдалыг болгаш культурулу амыдыралынын үндезин болза, колхозка асеткилдиг күш-ажыл, ертендиг өнчүңге камыг болуру деп оларны өөрдөп турар.

Ленин—Сталинниң партиясы совет кижилерин коммунизмниң өзүзунга кижизидип, оларнын аргаларын болгаш чогадыкчы инштиванын хөгжүдүп, политиктиг болгаш бүдүрүлгө талазы-биле идекейин бедилеп, күш-ажылды болгаш ниятинин өнчүзүн коммунисттик өзү-биле көөрүн оларга өөртөп турар.

Күш-ажылды, күрүнени эрге-ажыктарын медерелдиг, коммунисттик өзү-биле көөрү чорукту массага улам ынай өстүрер Совет күрүнени күштеринин болгаш күчү-шыдалынын үнер төстерин көвүдөйлөп, оон коммунизмче бурунгаар шимчээшкенин дүрдөдөп турар.

И. БОЧКИН,

философ эртемниң кандидаты.

Варшаваның төвүнө култураның болгаш эртемниң Ордузунун бедик бажынын Совет Эвилелиниң күштери-биле болгаш хөрөнгилери-биле кылып тургузар. Төлөвилел өзүгээр алырга, ук бажынын нити хемчээли сес чүс мун кубометр-биле денлежир. Бажынын бедик суургазы-биле — 220 метр. Бажыны 1955 чылда белеткээш, Польша улуска дамчыдып бээр. Варшавада бедик бажыны архитекторлар: ССРЭ-ниң архитектура Академиязынын чингине кижигүню Л. В. Руднев, ССРЭ-ниң архитектура Академиязынын корреспондент-кежигүнери А. П. Великанов, А. Ф. Хрякова, И. Е. Рожина болгаш В. Н. Насонова оларнын төлөвилелин өзүгээр тургузуп турар.

Чурукта: Варшавада тургузуп турар култура болгаш эртем Ордузунун хевирин.
Чуруу: Н. Грановскийниң. СЭТА-ның прессклишези.

Улус демократиязының чурттарында

Кыдатта кызыл тастың байлак дүжүдү

ПЕКИН. Бүгү Кыдатта кызыл тастың ажаап алышканынын колдунда доозулганын «Женьминьжибао» солун медээлэп турар. Районнарның хөй нуруузу элбек дүжүттү ажаап алган. Бар медээ өзүгээр алырга, бо чылын кызыл тастың нити ажаап алышканын эртен чылдың денелинден 15 хуу ажып турар. Кызыл тастың тарылгазынын шөлдү эртен чылдан 6 хуу улгаткан. 1951 чылдың денели-биле алырга му

бүрүзүндөн ортумаа-биле 8 хуу хөй дүжүттү алган.
Кончуг бедик дүжүттү Тин Юань чыгып алган. Ол мону эртен чылдың денелин 38 хуу ажырган. Ол монуң күрүнө ажып-агып черлери болгаш тус-тус тараачыныры му бүрүзүндөн 400-тен 900 пинь (бир пинь 0,6 килограмм-биле денлежир) кызыл тасты ажаап алган.

(СЭТА).

Совет инженер Ковалёвтуң методу-биле

СОФИЯ. Совет инженер Ковалёвтуң кайтамчытык методун Болгарияның улуттук бүдүрүлгелеринде, ажылга улам көвүдөп турар. Ол методу Софияның бүдүрүлгелеринде шингээринче улуг сагыш салышканын салып турар. Коммунист партияның хоорай комитетинин инициативы-биле маңа муннакчыларын — стажанчуларның ажылынын муннакчы методун калбартып сорулга-биле хуралдын эртерген. Найсалдык улуг бүдүрүлгезинде — К. Е. Ворошилов аттыг

заводта инженер Ковалёвтуң ажылынын методун өренип алып дээш демиселче бүгү коллектив кирген. Ол методу шингээдип алганының ачызында дөрт бригада июньнуң баштайгы он хонуунда 8 муң левти (чаа солугунан акша-биле) камнап алган.
Инженер Ковалёвтуң ажылынын методун төс-таавы улуттук методу — Софияның, Сталин, Габрово, Сливен болгаш өске-даа хоорайларның бүдүрүлгелеринде калбаа-биле ажылап турар.

(СЭТА).

Венгрияда электрификация

БУДАПЕШТ. Беш чыл планының (1951—1954 чылдар) төнчүзүнде Венгр Улус Республиканың электри күжүнүң бүдүрүп үндүрүшкүнү дайын мурунун денелинден беш катап ажар. Чурттуң бүгү суурлары электрификаштырган турар. Беш чыл планының ийи чылдарынын дүргүзүндө 284 суурларны, 145 күрүнө ажып-агып черлерин, 121 чер ажылынын бүдүрүлгө кооперативтерин, 63 машина-трактор станцияларын электри-биле хандырган.

(СЭТА).

Чехословакияның национал хуралының чөвүлелинде

ПРАГА. Боннуң чангыс талалыг шериг керээниң болгаш «европа камгалаанын эвилдежишкенин» деп адаар керээге ат салганын таварыштыр даштык политикаң айтырыгларын чугаалажып көөрүңе хамаарыштырган Чехословак республиканың национал хуралынын хуралы болган.

Хуралга премьер-министр Антонин Запотоцкий баштаан чазак кижигүнери, а ол ышкаш дипломатты корпустуң кижигүнери, тайбың талаакчыларынын чехословак комитетинин төлээлекчилери, чехословак болгаш даштык журналисттер киришкен.

Национал хуралдың даргазы Олдриж Ионуң хуралды ажытышаан демделгээни болза, америк империалистеринң албадашканы-биле болгаш дужаалы-биле Боннга болгаш Париже чарган керээлер болза, Европага тайбыңга кыжанышкын болду. Июнь 19-та национал хуралдың даштык комиссиязының хурады болган, ол хуралга Францияны, Великобританияны, Италияны, Бельгияны, Голландияны болгаш Люксембургтуң парламентарилеринге чорудар бижиктиң төлөвилелин национал хуралдың президиумунуң саналдан бижикни чугаалашкан. Национал хурал ол бижикте үстүндө айткан агрессчи керээлерни чехословак улустуң канчаар көрүп турарынын дугайын чугаалап турар деп Ион медээлээн.

(СЭТА).

Жак Дюклоу болгаш Андрэ Стильди хостаары дээш

ПАРИЖ. «Юманите» солунун медээлэп турары болза, июнь 19-та суд байсаакчызы Жакино Жак Дюклоу болгаш Андрэ Стильди кара-бажында түр үеде хостаар дугайында негелдезинден ойталаан. Дюкло болгаш Стиль ол шийтпирин таласы-биле суд органнынын мурунуга тускай удурланышкынын кылган.

Жак Дюклоу, Андрэ Стильди болгаш тайбың дээш, демократия дээш өске-даа демиселчилерин кара-бажында турарына удурланышкынын манифестациязынын, митингилерин болгаш ажыл соксадышкынынын дугайында медээлерни парлаарың «Юманите» солун үргүлчүлөүшкүн.

Францияның ажылчы чоннары национал хуралче боттарынын төлээлерин чорудуп, депутаттарже чагаа-

ларны, петициялары болгаш телеграммаларны дамчыдып, Дюклоу, Стильди болгаш кара-бажында турар өске-даа патриоттарны доп-дораан хостаарын негеп турар.

Жак Дюклоу болгаш Андрэ Стильди камгалаар дээш демиселде янзы-бүрү профессиялыг, политик таласы-биле янзы-бүрү бүүрүддиг ажилчылар, тараачылар, интеллигенциянын төлээлекчилери болгаш тус-тус черлерде эрге-чагырга органнынын төлээлекчилери кирип турар.

«Юманитенин» айтып турары болза, Жак Дюкло, Андрэ Стиль болгаш Францияның демократтыг организациялары даштыкыдан акы-дүңманың сеткил-сагыш катыжышкынын илередип турар хөй сангыч чагааларны ап турар.

(СЭТА).

Жак Дюклоу хостаар!

РИМ. «Юманите» солунун медээлэп турары болза, июнь 15-те Сент Этьени хоорайга Лаур департаментинде коммунист партиянын федерациязынын организацияны воскресеньде улустуң селгүүстээшкени болгаш эртен. Селгүүстээшкениге 100 муң киж киришкен. Коммунист партиянын Төп комитетинин кижигүню Флориман Бонттуң чүг-

чугаалаанынын сөвүндө чыылган чангыс эп-сеткилдиг-биле резолюция хүлээп алган. Резолюцияда чугаалап турары болза, Жак Дюклоу, Андрэ Стильди болгаш кара-бажында хоругдаттырып турар өске-даа патриоттарны доп-дораан хостаарын негеп турар.

(СЭТА).

Малайяда дайынны соксадыр

«Дейли уоркер» солунга Гарри Политтиң бижээви чүгү-ү

ЛОНДОН. Великобританиянын коммунист партиязынын чингине секретари Гарри Политт «англи империалистерин малай улуска удур чорудуп турары Малайяда бужабак болгаш каржы дайынны» дөрт чыл болган оюн таварыштыр «Дейли уоркер» солунда чүүл бижээн.

Гарри Политтиң айтып турары болза, «Кореяда америк империалистеринң үүлгедип турары араантыг чорукту безин ажып турар» методу кылып, Малайяда улустуң хосталгалыг шимчээшкенин базарын англи чазак дөрт чыл дүргүзүндө оралдажып турар. Бо дайынга мунмуң англи болду өлгөн, оон-даа хөй киж кирилген. Бо дайынга англи улустуң амьдартык денелинге кирер ужурул 500 миллион фунт стерлингер чарыгаттыган.

«Малайяны, Кореяны болгаш

бүгү Азияның улустары оларга удур англи болгаш америк империалистерин үүлгедип турары коргунчуг үүлгедиптиренин чүс чыл болза-даа, анаа эртерибес болгаш ону утпастар» деп Гарри Политт бижип турар.

«Англияның каучук болгаш аккоргучун компанияларынын ээлери малай ажилчыларны көзгөл чок дарлап тургаш, моон сонгаар-даа канчаар-даа аажок хөй кончаларны алзын дээш...» чорудуп турар дайынның өзүлүг характерин Политт илередип турар. Политт англи ажилчынын шимчээшкенин «Малайяда англи шериглерин дедир чурттуңче чандыларын чедип алырынга бодунуң саядарын ажылгаарыңче» кыйгырып турар.

(СЭТА).

Француз реакцияның өңчүк-чөдгөэзи буураашкынга таваржып турар

ПАРИЖ. «Се суар» солунун бижип турарын өзүгээр алырга, Тулондан илереткен деп турар «күрүненин иштиги айыыл чок чорууга удур сүлөө» дээр чоруктуң дугайында төлөгү болза, долдуз-биле буурап дүжүшкүңе таваржыр. «Кандыг-даа барымдаа чок, хоозун чорук» деп ол солун бижээн. Июнь 11-де Тулоннуң күш-ажыл биржазынын бажындан полицияны «сепсектин чер адаанда складын» тывар дээш эгелээ чиндизишкенин түнелелинде чүгү... эртеги хүрээнин чер адаанда оруктары тывылгаалаан.

Француз шериглерин Инди-Кыдатче чорутканынын дугайында чажыт меделел кылган дээш туттурганнарның бирээзинге таварыштырып турган буруудайышкынын хоозун чоруун ол солун илередип турар. «Се суар» солун бодунун бир дугаар арнында неделя санында үнер реакциялыг солун болур «Клим» деп со-

лундан алган фото-чурок хоолгаларын болгаш кескиндилерин парлап көргүскен. Ол чүүлдер болза, Инди-Кыдатче шериглерин чорударынын тускай черин болгаш хуусааларын, харын-даа корабилдерин болгаш порттарын аттарын безин тодаргайы-биле көргүзүп турар.

Тулоннуң профүвиль активистери ол сөөк-язы ылгаар, колонийжи солуну номчувааны-ла аас-кежик болган-дыр, ынчангаш ол солунуң өкөмүлдерин полиция тулуң ап шыдааан болуп турар. Оон башка оларга таварыштырып турар буруудайышкын оон-даа аар болуп турган ийик. Күрүнениң иштиги айыыл чок чорууга хоралыг чорукту кылган болгаш шериг «чажыдың» чарлап илереткен дээш неделя санында үнер «Климниң» харысалгалыг ажылдакчылар дээрги Брюн буруудайырг ирги бе» деп «Сесуар» солун бижээн.

(СЭТА).

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинде

НЬЮ-ИОРК. Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели июнь 20-де эртенги хуралына бактериологтуң чепсекти хоруглаар дугайында Женева протоколун деткиринче болгаш күштүг болдуларыңче бүгү чурттарны кыйгырып турар кыйгырылыг совет резолюцияны чугаалажырын үргүлчүлээн.

Грецияны, Голландияны, Бра-

зияны, Турцияны болгаш Англияны төлээлекчилери ол айтырыгны чепсек дүжүренин таласы-биле комиссияга көөрү-биле кирерин саналдап турар АКШ-тың саналын деткээнер. Ол айтырган америк саналды совет резолюцияны күштүг эвес болдуларыңче угландырганы билдингир.

(СЭТА).

Чоокку Чөөн-чүктүн 13 чурттарынын КНО-га кыйгыры

НЬЮ-ИОРК. Юнайтед Пресс агентиленин медээни өзүгээр алырга, июнь 19-та 13 чоокку чөөнчүк чурттары Тунисте айтырыгны чугаалажып көөрү-биле тускай сессияны эртерин КНО-нуң Кол Ассамблеязындан дилээр деп чарлааннар. Азия, Африка чурттарынын

болгаш араб чурттарынын төлээлерин ийи шак дүргүзүндө болган хуралынын чоондо Пакистанын кол делегаты Бухари ол айтырыгны таласы-биле КНО-нуң секретариатынче тускай кыйгырыгы чоруткан.

(СЭТА).

Кореяда болушкуннар

Кореяның Улустуң армиязының Кол командьлалының дыңады

ПХЕНЬЯН. Корей Улус-Демократыг Республиканың Улустуң армиязының Кол командьлалының июнь 20-де медээлээни болза: Июнь 19-та Кореяның Улустуң армиязынын катыжышкыныры кыдат улустуң эки-турачы кезектерин дөткөмчези-биле дайыннын атакаларын чедишкенин ойтур шаап, оң дириг күжүңе болгаш

техниказынга улуг чидиргилерин таварыштырып турар.

Июнь 20-де тайбың чурттакчыларлыг тыл пункттарже халлаашкыннарга кирип турган дайыннын самолёттарындан үш самолётту Улустуң армиязынын зениттик кезектери болгаш адыгы-аччыларның отрядтары андара аткан.

(СЭТА).

Кореяда тайбыңчыдылга дугайында чугаалажышкынынар

ПЕКИН. Синьхуа агентиленин корреспондентизинин Кэсондан медээлэп турары болза: Июнь 17-де тайбыңчыдылга дугайында чугаалажышкынынар үш хонук дүргүзүндө чарларды деп америк таланын чангыс талалыг чарларынга хамаарышкан саналды корей болгаш кыдат таланын харылаанын кол офицер американнарга тывыскаан.

Ол саналда чугаалап турары болза: июнь 17-де үш хонук дүргүзүндө чарларды деп чангыс талалыг чарларды болгаш хуралды эгелээнден бээр орту үезинде ийи тала-

ның дугуржулгазы чокка хурал болуп турар майгындан үнүп чоруй барганынын шынжыктырар кандыг-даа шынжыктырышкын силерни таланаарда чок. Силерниң таланын кандыг-даа барымдаа чок ол чангыс талалыг чорунга тайбыңчыдылга дугайында чугаалажышкынынарны узамдыктырарыңче сагышты-биле угландырганы билдингир. Чугаалажышкынынарны узамдыктырганың бугү харысалгазын силерниң тала долдуз-биле чүктээр апаар.

(СЭТА).

Кореяда чугаалажышкынынарны американнар болдурбайн турар

ПЕКИН. Синьхуа агентиленин корреспондентизинин Кэсондан июнь 19-та медээлээни болза:

Гаррисонун чарлааны тайбыңчыдылга дугайында чугаалажышкынынар үш хонук дүргүзүндө чарларды деп чоруй болза, тайбыңчыдылга дугайында бодунун чүүлүн конференцияга дөтөп бээр деп американнарны орддажышкынын илередип турар. Бо чылдын апрельде Дэйи бодунун «өскертп болбас эң сөөлүг саналын» киргенден бээр ол орддажышкыны олар кылып турар.

Ол «өскертп болбас эң сөөлүг саналды» болгаш чугаалажышкынынарны кылырындан американнарны ойталаашкынынын ужурунда тайбыңчыдылга дугайында чугаалажышкынынар ийи ай чыгыс буурааларлап чорувайн турар. Чугаалажышкынынар оон ийи кылырындан ол ойталаашкын болза, американнарны чугаалажышкынынар болдурбас деп тактиказындан болуп турар, оон уламындан тайбыңчыдылга дугайында чугаалажышкынынар оон бир ай он хонук узамдыгып турар. Хуралдан үнүп чоруй баар чорук болза, Кореяга тайбыңчыдылга чедип алырынга шаптыктаар дээш кылып турар американнарны эң сөөлүг чөспө болур.

Бир эвес чугаалажышкынынарны дөт эрге-биле кылырыңче ылаптыг шын чүткүл турган болза, чугаалажышкынынарны чедишкенин-биле чедип ап болуру кончуг чок турган. Тафтын чоокта чак чугаалааны болза, боо чепсекти бүдүрүп үндүрерин калбартып турар үеде Кореяда херекти американнар узамдыкты-

рар ужурул. Ол сорулгага чедип алыры-биле американнар чугаалажышкынынарны чедишкенин доозарын болдурбайн турар. Гаррисонун хуралдан үнүп чоруй чоруй болза, туттурган шериглер дугайында айтырыгны таласы-биле пропаганданың буураанынын түнелелинде америк төлээлерин кочулаңчык байдалда киргенин херечизи болур.

Чугаалажышкынынардан Гаррисонун эртен удаада үнүп чоруй барганынын соонда Кочжедо ортулукта туттурган шериглерни ханыг өзү-биле аажылаар чорук эгелээ. Чугаалажышкынынарны бо чак чарларлашкыны болза, Боуттерниң туттурган шериглерин иштанде «арыглаашкыны» кылып турар үезинде болган. Туттурган шериглер дугайында корей болгаш кыдат таланын төлээлерин кирген айтырыгны таварыштырар дугайында айтырыгы чугаалажышкыныны бодунун парлагалызы-биле ол дугайын хөй-нитиге чарлаарын америк төлээлерин кирген айтырыгны таварыштырар дугайында айтырыгы чугаалажышкыныны азы бодунун парлагалызы-биле ол дугайын хөй-нитиге чарлаарын америк төлээлерин кирген айтырыгны таварыштырар дугайында айтырыгы чугаалажышкынынардан үнүп чоруй барган.

(СЭТА).

ЯПОН ПАРЛАМЕНТИДЕ

ТОКИО. Японияның парламенти-нин кудуку палатасы июнь 10-да полиция дугайында хоойлуга өскерилге дугайында төлөвилели хүлээп алган. Ынчангаш премьер-министрге полицияны ажылын хынаарын күштедирер аргаа берген. Базар демонстрацияны хынаарынын дугайында хоойлу төлөвилелин хүлээп алган. Корум чок турза-даа,

бадылаашкыны кылган. Хуралга 80 депутаттар киришкен. Коммунист партиядан парламенте депутат Ташибан ол ийи хоойлу төлөвилелерин шынжызы-биле шүгүмчүлөүшкүн чугаалаагы болза, ол төлөвилелер национал масштабда улуска удур казышкыны хемчеглер алыры күштелер сорулгалыг төлөвилелер болур.

(СЭТА).

Харысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

КОРЬ (уланут) — УРУГЛАРЫНЫҢ ЭҢ-НЕ ХАЛДАВЫРЫЛЫГ, ААР-БЕРГЕ БОЛГАШ АЙЫЛДЫГ ААРЫ. ОЛ ААРЫ КИЖИЛЕРДЕН КАДЫК КИЖИЛЕРЖЕ АГААР ДАМЧЫШТЫР ХАЛДААР.

Корьдан араан кижилер, ылангыя бичин уруглар аар-берге кавынаашкына болганчок-ла таваржыр. Ол аарыг организми кошканды суларатыпшаан, туберкулёз болгаш өске-даа аарыгларны тыптырынга таарымчылыг байдалды тургузар.

Магазиннер, делгирлер, кино болгаш өске-даа хөй-нитинин чыглыр черлеринге бичин уругларын апарбаар. Корь-биле араан уругже кадык уругларны чагдатпаар. Бир эвес урууларын ийикле, оглуларын думчууңу суу төктүп, чөдүрүп, чаразы төктүп, тем пературазы өрүдөп эгелези, ою кадык уруглардан тускайлап ангыланар, оңу уруглар консултациязыңче апарбай, эмчини бажыңче чалаар.

Корьга удур тарылга — корь-биле демиселдиң эң эки аргазы ол. Корьга удур тарылганы өске аарыглар ышкаш баш бурунгаар чорутпас, кажан аары берген уруг өске кадык уруглар-биле кады турган болза, тарылганы ол уругларга чүгле ынчаарда ам чорудуп болур.

Корьга удур тарылганы шак ынчаар чогуур өйүндө кылыр болза, оон аарывас. Арай озалдап, кажан аарып эгелей бергенде кылыр болза, чик эртер болгаш кавынаашкын болбас.

Санитар чырыдышкынын Тыва областа бажыны.